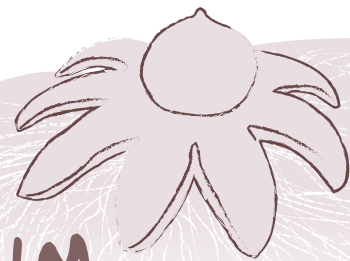

DABAS KONCERTZĀLE 2020.

ZEMESZVAIGZNE

GEASTRUM

Miljards mazu sēnīšu

Diāna Meiere, mikoloģe

Vai zināji, ka sēnes pārvietojas? Jo kā tad tās nonāk no vienas vietas otrā? Nē, kātiņš no zemes gan neatrausies un sēne neies pastaigā. Sēnēm padomā kas cits.

Sēnes pārvietojas, vai nu augot micēlijam (sēnotnei), vai arī izplatoties sēnes sporām. Sēklu sēnēm nav, tā vietā veidojas sīkiem puteklīšiem līdzīgas sporas. Katrs sēnes augļķermenis ir tikai tāds ziediņš, kura uzdevums ir izauklēt un izplatīt tūkstošus un miljonus sīko sporiņu. Kad tās pieaugušas, tās atraujas no sēnes un uzsāk savu ceļojumu – visbiežāk tas ir vējš, kas sīkās sporiņas uztver un nes sev līdzi. Sēņu sporas var uzlidot desmitiem kilometru augstumā, nolidot daudzus tūkstošus kilometru. Tikai nedaudzām ir lemts nonākt vietā, kas piemērota to augšanai, lielākā daļa aiziet bojā. Labi, ka tā, jo, piemēram, vienā milzu apaļpūpēdī var būt pat 7 000 000 000 000 sporu! Tie ir 7 miljoni miljonu – neaptverams skaitlis.

Sēņu forma var būt dažāda, tomēr tās uzdevums ir nodrošināt pēc iespējas labākus apstākļus sporu izplatīšanai. Piemēram, jo garāks sēnes kātiņš, jo tā augstāk paceļas no zemes un vējam vieglāk sporas uztvert. Uz koka augošai piepei stobriņi, uz kuru sieniņām sporas veidojas, ir vienmēr precīzi vertikāli, lai nogatavojušās sporas varētu brīvi izbirt un nepaliktu, pieķērušās pie sieniņām. Nogatavojušies bumbieru pūpēži gaida, kad tiem uzpīlēs lietus lāse, un tad pa atveri augšdaļā izlidos vesels sporu mākonītis. Bet nedomājiet, ka tas notiek pasīvi. Ir īpaši mehānismi, kas sporas aktīvi "izgrūž", nereti palielās grupās, kas atvieglo to lidojuma sākumu. Jo vēlāk tām jāpaļaujas tikai uz vēju. To labi var vērot kaussēnēm. Arī lapiņu sēnes un piepes savas sporas aktīvi "izgrūž".

Rekordiste gan ir kāda tikai dažus milimetrus liela sēnīte, kas aug ļoti necilā vietā – uz dzīvnieku mēsliem. Tā savas sporas izmet ar ātrumu 4-20 metri sekundē, ar paātrinājumu, kāds nav sastopams nekur citur dabā – ne augu, ne dzīvnieku valstī. Tikai dažus milimetrus lielā "cepures metēja" – tāds ir latīņu nosaukuma burtiskais tulkojums var katapultēt sporu disku pat 2,5 m attālumā.

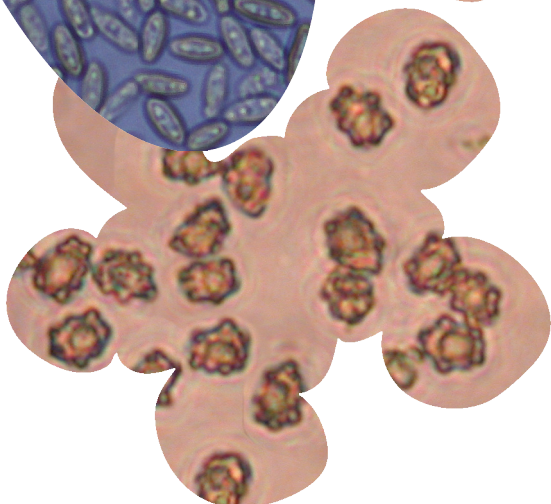
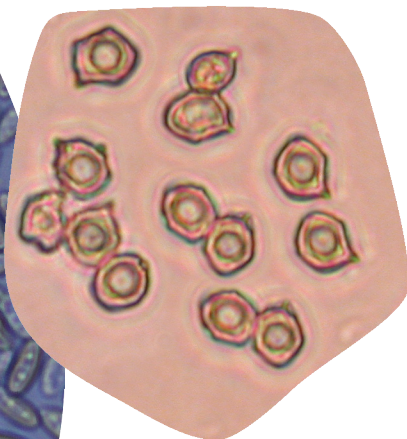
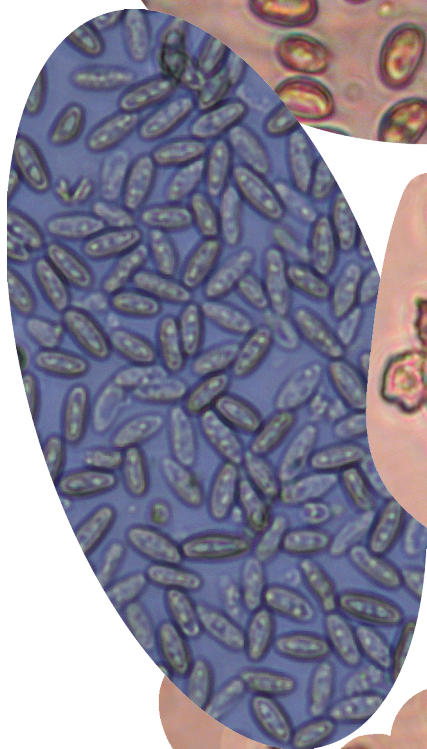
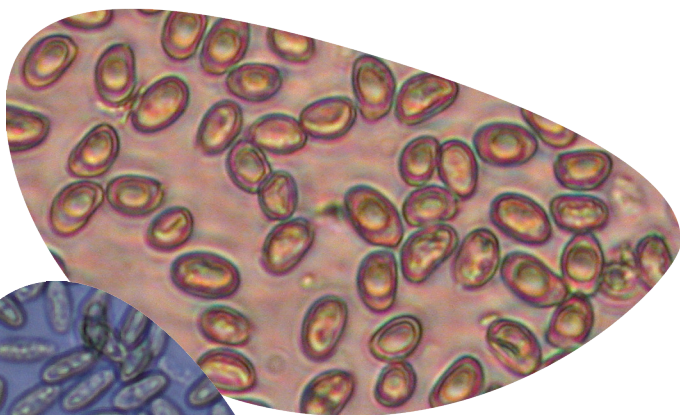

Foto: Inita Dāniele, Diāna Meiere

SPORU BIRUMRAKSTS SOLI PA SOLIM

Atsevišķas sporas ir ļoti sīkas, taču biežā slānītī tās var saskatīt, un šo slānīti var ieraudzīt, veidojot sporu birumrakstu. To veidošana ir ļoti vienkārša, bet rezultāti ir ļoti interesanti. Parasti sporas izsējas no cepurīšu apakšas uz zemes, kur mēs tās nekad nepamanīsim, turklāt arī mazākā gaisa plūsma tās var aiznest prom. Bet ja sporu izsēšanas dara kontrolēti un uz papīra, samērā īsā laikā vari iegūt skaistu birumrakstu.

1. Salasi nobriedušas sēnes. Ar asu nazi nogriez cepurīti no kāta, cenšoties nesabojāt lapiņas vai stobriņus.
2. Izvēlies dažādu krāsu papīru, jo sporas var būt baltas, zaļas, brūnas. Pirmajā reizē nāksies eksperimentēt, lai noskaidrotu vizuāli labāko rezultātu.
3. Sēņu cepurītes uzmanīgi uzliec uz papīra lapas. Vari apsegt tās ar kādu trauku, lai gaisa plūsma netraucētu sporu nobiršanas procesu no cepurītes uz papīra.
4. Pagaidi dažas stundas. Bet atceries, ka paceļot cepurīti no papīra, atlikt atpakaļ precīzi iepriekšējā vietā gandrīz nav iespējams un tad var sabojāt jau izveidojušos birumrakstu. Tāpēc, lai iegūtu maksimāli labu rezultātu, var pagaidīt arī pat kādas 10 stundas.
5. Tagad tev ir vesels lērums skaistu sēņu sporu birumrakstu (vai vismaz nu tu zini, kā tos pagatavot), un tu sev jautā, ko ar tiem iesākt. Lai nu kā, bet iegūtais birumraksts ir tik trausls, ka to var aizvējot pat neliela gaisa plūsma, kas var rasties paejot garām lapai ar sporām. Tāpēc to vajadzētu nofiksēt, no attāluma uzmanīgi uzpūšot matu laku.
6. Tālākais jau ir radošs process. Vari birumrakstu vienkārši ierāmēt un pielikt pie sienas, nofotografēt un uztaisīt auduma apdrucku vai vēl ko citu.

Foto: Andris Soms